

פ"ז מ"ב). ההכרעה לחומרא מצריכה לשבור את התנור לאחר הצליה, ומן המקורות משתמע שאכן תנורי הפסחים הוכנו מחדש מדי שנה¹².

באבות דר' נתן (נוסחא ב פל"ט) אף נאמר, בין הניסים בירושלים (בנפרד מן הניסים במקדש): "וכל התנורים שהיו שם, כיוון שהיו צולין את פסחיהם – היתה [הארץ] בולעת". בפשטות משתמע שבליעה זו היא קיום הדין לשבור כלי חרס שנתבשלו בהם קדשים, כעין מה שנאמר בגמ' (צו, א) ששברי כלי חרס בעזרה נבלעו במקומם. ניתן, אפוא, לשמוע מכאן כמה הלכות: א. גם קדשים קלים טעונים שבירה (כדעת רוב הראשונים). ב. לדעת אבות דר' נתן נפשט הספק בגמ' כאן, ובישול בלא בליעה טעון שבירה. ג. שבירה זו יכולה להעשות בכל ירושלים, ולא דווקא בעזרה (ראה במערכה הבאה, שנחלקו אחרונים בדבר). ד. משתמע שהתנורים נבלעו עוד בטרם שברו אותם ובטרם נעשו נותר, ומכאן שאין מצוה חיובית לשבור, אלא לבטל את בשר הקדשים שבהם, ומכיוון שנבלעו – נתקיימה מצותם (על כך במערכה רמג).

יש מקום לפרש באופן אחר, שאין כאן מצות שבירה כלל, אלא שהתנורים הרבים בכל חצרות ירושלים היו עלולים להפריע לתושבי העיר, וגם הוצאתם מהעיר כרוכה בטורח רב, ולפיכך נעשה הנס.

סיכום

הגמ' מסופקת בכלי שבישלו בו ללא נגיעה בדפנותיו, האם דינו כבישול. ברמב"ם משתמע שהדיון על כלי חרס בלבד, לעניין שבירתו, ואילו במריקה ושיטפה בכלי מתכת אין ספק שבישול ללא בליעה אינו טעון מריקה (רוב האחרונים, ויש שלא חילקו).

דעת רש"י שהספק נפשט שבישול בלא בליעה אינו טעון שבירה, ולדעת תוס' הספק לא נפשט. הרמב"ם כתב שזהו ספק, ולא הכריע כדרכו כיצד לנהוג למעשה, ונחלקו אחרונים האם מחמת הספק צריך לשבור.

תוס' (ד"ה אלא) הסבירו את הסוגיה בדרכים אחרות, לפיהן לא נפשט הספק: רבנו תם סובר, שאמנם אפשר שיש גזירת הכתוב לשבור את הכלי שהתבשל בו קודש אפילו אם לא נבלע, אך היתר ההסקה בכבשן אינו רק בגלל שההסקה מוציאה את הבליעה, אלא גם משום שבכך הפך הכלי לכלי חדש, ובטלה חובת שבירתו¹¹. פירוש אחר בתוס': הצד לחייב שבירה בלא בליעה אינו גזירת הכתוב סתמית, אלא טעם יש בה, שהחשיבה התורה אפילו את שאינו בלוע כאילו בלע, אבל אם נעשה מעשה המוציא את הבליעה – הרי זה מועיל.

תנורי פסחים. בכל רחבי ירושלים הוקמו תנורים לצליית קרבן הפסח, "ראשו על כרעיו ועל קרבו". צליית הפסח צריכה להעשות כאשר גופו אינו נוגע בדופן התנור, וכך הוא נצלה ישירות מן האש ולא בגלל מקור חום אחר. לפיכך, דין התנורים תלוי בשאלה האם כלי שהיה בו בישול ללא בליעה טעון שבירה. ממקורות שונים משתמע שתנורים אלה אכן נעשו מחדש מדי שנה בשנה.

תנורי הפסחים

לשאלה זו הנדונה בסוגיה השלכה מעשית לגבי התנורים לצליית קרבן פסח (על פי שיטת רוב הראשונים ששבירת כלי חרס נוהגת גם בקדשים קלים, ראה לעיל מערכה רמד), שהרי הפסח נצלה בשפוד ואינו נוגע בדפנות התנור (פסחים

מערכה רנב. מריקה ושיטפה ושבירת כלי חרס בקדשים קלים (צו, ב)

לדון על פסק ההלכה במחלוקת זו, וכן בשאלה היכן מקום המריקה והשיטפה של קדשים קלים: האם בעזרה, כקדשי קדשים, או בכל העיר ירושלים, כשם שמותר לאוכלם שם?

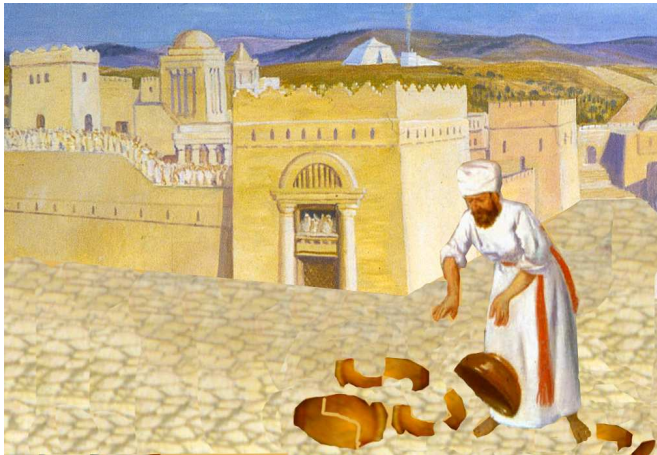
במגילת תענית לכ' אדר, ובבבלי תענית כג, א: "יצא רוב אדר". משתמע מהירושלמי שהתנורים הוכנו מדי שנה בשנה, ולכן מציאות התנורים מלמדת על סמיכות האירוע לפסח. עוד משמע כן מהדין שמעברים את השנה לצורך הכנת תנורי הפסח (סנהדרין יא ע"א), אם כי, יש שתלו זאת במקרה מיוחד שהתנורים המוכנים נמוקו בגשמים (רש"י שם ורמב"ם הל' קידוש החודש ד, ה). עיין על כך בכרתי ופלתי יו"ד סי' קגו, ודרשות חתם סופר, ח"ב דף ריט, א, דרשה לשבת הגדול שנת תקנ"ה.

במשנתנו (צה, ב) מופיעה מחלוקת תנאים בשאלה האם קדשים קלים טעונים מריקה ושיטפה: לדעת תנא קמא דינם כקדשי קדשים, ורבי שמעון חולק בדבר. יש

11. לדיון על תירוצו ראה מערכה רמח.

12. במשנה בתענית פ"ג מ"ח מובא המעשה בחוני המעגל, שנתבקש להתפלל שירדו גשמים בשנת בצורת, וקודם שהתפלל אמר: "צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו". תנורים אלו היו עשויים מחרס, ולכן היה חשש שהם ימוקו בגשמים (רש"י, מאירי ורע"ב שם). הירושלמי שם (פ"ג ה"ט) מוכיח מכך: "הדא אמרה ערב פסחים היה", כלומר, סמוך לפסח, ומביא ברייתא שאכן היה זה בכ' אדר (כך גם

כמה תשובות נאמרו על כך באחרונים: הלשון "הא מני ר"ש היא" אין מובנה שהתנאים שסתמו את המשנה הסכימו לדעת ר"ש ולכן שנו את משנתו, אלא שמשנה זו נשנתה על ידי יחיד (חיבת הקדש צו,א, והביא דוגמא לכך מהכסף משנה בהל' ברכות ח,י, ועוד). ועוד: עצם האפשרות לפרש כאביי מלמדת שאין זו "סתמא מעליא" להפקיע מהכלל שהלכה כתנא קמא לגבי ר"ש (חק נתן שם). ואף רב הונא בריה דרב יהושע, תלמידו של רבא, נוקט בפשטות (בגמ' פב,א) כדעת ר' יהודה ש"איתרבו כל קדשים לעניין מריקה ושטיפה" (ליקוטי הלכות)?

שבירת כלי חרס בירושלים. בתוספתא נאמר שמקום המריקה והשטיפה נקבע על פי מקום האכילה, ומשמע שכלי קדשים קלים נמרקים או נשברים בכל רחבי ירושלים, כנראה בצירוף יש מהאחרונים שסבורים שאף אותם יש למרק ולשבור בעזרה דווקא, כדון החטאת שממנה נלמדו.

מקום המריקה והשבירה

במשנה הקודמת (צג,ב) נאמר: "והכיבוס במקום קדוש, ושבירת כלי חרס במקום קדוש, ומריקה ושטיפה בכלי נחושת במקום קדוש". "מקום קדוש" הוא העזרה, כמבואר במשנה הבאה (צד,ב): "בגד שיצא חוץ לקלעים – נכנס ומכבסו במקום קדוש". לאחר מכן מופיעה משנתנו (צה,ב): "אחד קדשי קדשים ואחד קדשים קלים טעונים מריקה ושטיפה", ומסתימת המשנה ניתן להבין שהשוואה זו היא גם לעניין המקום.

אולם בתוספתא שנינו (פ"י ה"ו): "כיצד מריקתן ושטיפתן? במקום אכילתן ומריקתן ושטיפתן, עד זמן אכילתן מריקתן ושטיפתן". מפורש כאן שמקום המריקה והשטיפה הוא מקום האכילה, כלומר שבקדשים קלים יש למרק ולשטוף בכל ירושלים.

באחרונים מצאנו מחלוקת בדין זה, ושלוש שיטות בדבר: בתפארת ישראל (משנה ו, 'בועז' אות א) ובחזון איש (קמא

דין שבירת כלי החרס בקדשים קלים אינו מפורש במשנה, ושנוי במחלוקת ראשונים: שיטת רוב הראשונים היא שהשבירה נהגת אף בקדשים קלים, ויש אומרים שאף רבי שמעון מודה בכך, ואילו שיטת הרמב"ם שהשבירה נהגת בחטאת בלבד (על כך עיין מערכה רמד). לשיטת רוב הראשונים יש לדון כאמור, האם שבירת כלים אלו צריכה להעשות בעזרה דווקא?

פסק ההלכה במחלוקת התנאים

הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות חיד) פוסק כתנא קמא, שקדשים קלים טעונים מריקה ושטיפה. לכאורה פסק זה ברור ופשוט, שכן משנתנו סותמת כדעת ר' יהודה (בברייתא בגמ' צו,ב), ובלאו הכי קיימא לן: "רבי יהודה ורבי שמעון – הלכה כרבי יהודה" (ערובין מו,ב). אף על פי כן, פסק זה מעורר התלבטות משתי בחינות:

א. דרך הלימוד – בגמ' (צג,א וצו,ב) מתבאר שהרחבת הדין לקדשים קלים תלויה בפירוש הדגשת התורה: "כל זכר בכהנים יאכל אותה" (ויקרא ו,כב): ר' יהודה דרש "אותה" למעט תרומה, ומכאן הסיק שקדשים קלים כלולים בדין זה, ואילו ר"ש דרש "אותה" למעט דמה של חטאת פסולה מכיבוס, ומכאן למד את שיטתו (בברייתא צג,א) שאפילו חטאת שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה – פטורה מכיבוס, ולפי דרשתו אין ראייה שקדשים קלים חייבים במריקה. המשנה בתחילת הפרק (צב,א) סתמה כדעה זו שכל חטאת פסולה פטורה מכיבוס, ואף הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ח,ג) פסק כמותה, ונמצאו פסקיו סותרים לכאורה! בקושיה זו עסקנו במערכה רמ'.

ב. המשניות בהמשך הפרק – במשנה הבאה (צו,ב) על מחלוקת ר' טרפון וחכמים נראה בפשטות שדין המריקה נהוג גם בקדשים קלים (עיין רש"י צו,א ד"ה נעשה גיעול לחברו, ובתוספתא פ"י ה"ו). אולם במשנה שלאחריה (צו,א) נאמר (כפי שהגיהה הגמרא): "בישל בו קדשים וחולין, או קדשי קדשים וקדשים קלים, אם יש בהן בנותן טעם... טעונים מריקה ושטיפה; אין בהן בנותן טעם... אין טעונין מריקה ושטיפה". על כך תמחה הגמ', מדוע לא יצטרכו מו"ש כדין קדשים קלים? על כך השיב אביי, שאמנם הם טעונים מו"ש, וכוונת המשנה לומר שאינם טעונים מו"ש כחומר קדשי קדשים (לעניין זמן המריקה, וראה להלן על המקום), ואילו רבא השיב שמשנה זו היא כדעת ר"ש, הסובר שקק"ל אינם טעונים מו"ש כלל. נמצא שלדעת רבא הרי זו "מחלוקת ואחר כך סתם", ומכיוון שקיימא לן כרבא נגד אביי – הלכה כר"ש! אף הרמב"ם עצמו בפירושו למשנה כתב כרבא, שמשנה זו כר"ש, ובכל זאת כתב גם שם שאין הלכה כמותה.

מכדי תמהו באמת, שמא ר"ע סובר כר"ש ואין מקום לקושיה זו (ועיין בליקוטי הלכות ולעיל מערכה רמ הערה 1).

1. ראה שם, שלפי תירוץ הלחם משנה וברכת הזבח נראה שרש"י יחלוק על פסקי הרמב"ם, ויש לדון על איזה מהם.

2. מכח הנחה זו הקשה רב הונא בר"י על ר' עקיבא, עיין שם, ובתוס' שם (ד"ה

ושאר הקדשים הוקשו לחטאת בפסוק "קדש קדשים היא",⁷ ודבר הלמד בהיקש – אינו חוזר ומלמד בהיקש. על פי דרכו פירש את המשפט במשנה (צג,ב): "זה חומר בחטאת מקדשי קדשים" כמוסב על כל חלקי המשנה: כיבוס, שבירה ומריקה, ומובנו שדין "במקום קדוש" ייחודי לחטאת.⁸

לכאורה שיטה זו נסתרת מהתוספתא הנ"ל: "במקום אכילתן – מריקתן ושטיפתן", ומכאן שקדשי קדשים, כגון אשם ומנחות, טעונים מריקה בעזרה. על כך יש להשיב, שפיסקה זו מוסבת על הבבא במשנה בעניין מריקת קדשים קלים, ועליהם באה התוספתא לומר שיש למרקם בכל העיר, ואין כוונתה לומר שבכל קרבן דין מריקתו כדין מקום אכילתו. ועוד, שגם בקדשי קדשים לכתחילה אין להוציאם מהעזרה ולפסול ביוצא את השאריות שנותרו בהם, ורק לאחר שהוציאום – אין חובה להכניסם לצורך המריקה.⁹

שיטה זו מסתייעת מדקדוק לשון הרמב"ם: בהל' מעשה הקרבנות ח,יא כתב: "כלי חרש שנתבשלה בו החטאת... טעון שבירה בעזרה, וכלי מתכות שנתבשלה בו טעון מריקה ושטיפה במים בעזרה. לאחר מכן (הל' יד) כתב: "ולא בחטאת בלבד אלא... בין קדשי קדשים בין קדשים קלים טעונים מריקה ושטיפה", ולא כתב שהדבר ייעשה בעזרה דווקא.¹⁰ יתירה מזו: בהל' כא-כב כתב: "כלי חרש שבישל בו החטאת ויצא – מכניסו ושברו בפנים... וכן כלי מתכות שבישלה? בו ויצא חוץ לעזרה – מכניסו ומורקו". ציון החטאת לגבי השבירה מובן לשיטתו שהשבירה נהגת בחטאת בלבד, אבל מדוע לגבי המריקה ציין את החטאת דווקא? מכאן שבשאר הקדשים אין צורך להכניסם לעזרה.¹¹

מבחינה מעשית, שיטת התפארת ישראל והחזון איש מעוררת קושי רב: לדבריהם כל ישראל האוכלים שלמים ותודה ופסח ומעשר בהמה בכל העיר יצטרכו להביא את כל התנורים וכלי הבישול והאכילה שלהם לעזרה, כלי חרס – לשבירה, וכלי נחושת – למריקה ושטיפה, ויש בכך פגיעה בכבוד המקדש ובסדרי עבודתו.¹² ראה עוד במובא במערכה הקודמת מאבות דר' נתן, שתנורי הפסחים נבלעו בירושלים בדרך נס ולא הובאו למקדש.¹³

לזיב) נקטו שמריקת קדשים קלים נעשית בעזרה, וכדעתם משתמע גם בליקוטי הלכות (תורת הקדשים אות נ). ראייה לדבר, שדין קדשים קלים נלמד מן הפסוק על החטאת (להלן צו,ב), ואם כן דינם שוה.¹⁴ על פי דרכו הגיה החזו"א את נוסח התוספתא, שהמילים "במקום אכילתן" נשתרבו מפיסקה אחרת שם.

לעומתם, מפרשי התוספתא (חסדי דוד, מנחת ביכורים, חזון יחזקאל) פירושה כפשטה וכנוסחה לפנינו, שבקדשים קלים ניתן למרק ולשטוף בכל ירושלים, וכך נקטו אחרונים נוספים.¹⁵ גם מהכסף משנה (הל' מעה"ק ח,יד) ניתן לדייק כך, שכן הוא מביא מהתוספתא (שם): "כלי חרס – אין טעונים אלא שבירה. היכן שוברו? בפנים", וכותב שמכאן למד הרמב"ם שדין שבירת כלי חרס נוהג בחטאת בלבד ולא בכל הקדשים; מכאן שהבין שלדעה ששבירת כלי חרס נהגת בקדשים קלים – ראוי שתיעשה בכל העיר.

כמו כן משתמע מרש"י ביומא (כא,א ד"ה שברי כלי חרס), בעניין הנס במקדש ששברי כלי חרס נבלעו במקומם: "שמבשלים בהן קדשי קדשים, ובליעתן נאסרת משום נותר וטעונים שבירה... ושבירתו במקום קדוש". מדוע הזכיר דווקא את קדשי הקדשים? הלא לשיטתו (המבוארת לעיל מערכה רמד) דין השבירה נוהג אף בקדשים קלים! מכאן שלדעתו דין השבירה בעזרה נאמר בקדשי קדשים בלבד.

לשיטה זו יש לומר, שחז"ל למדו מ"מקום קדוש" כלל, שכשם שהחטאת טעונה שבירה ומריקה בפנים – כך כל קרבן יש למרק ולשטוף כדינו, בזמנו ומקומו.¹⁶ הדבר מתבקש מן הסברה העומדת ביסוד דין השבירה והמריקה, שיש לבער את הקדשים, ומסתבר שכל מקום האכילה כשר לכך.

שיטה שלישית ומקילה יותר מצינו בפירוש 'עזרת כהנים' על הספרא (צו פרק ו,ז): לדעתו רק בחטאת חובה לשבור ולמרק בעזרה, ואילו בשאר הקדשים, אפילו קדשי קדשים, ניתן לעשות זאת בחוץ, ועל כל פנים כשהכלי הוצא מן העזרה – אין חובה להכניסו אליה. טעמו של דבר, ש"מקום קדוש" נאמר במפורש בכיבוס דווקא, הנוהג בחטאת בלבד, ודין "מקום קדוש" במריקה ובשבירה נלמד מהיקש לכיבוס,

3. אמנם לגבי הזמן הכל מודים שזמן מו"ש בקדשים קלים הוא לפי זמן אכילתו, כמשתמע במשנה צו,ב "עד זמן אכילה" ובגמ' צו,א (עיין רש"י ד"ה נעשה גיעול לחברו וד"ה ואין טעונים מריקה), אך זמן המריקה והשטיפה לא מפורש בפסוק, אלא רק נאמר שהוא תלוי בזמן האכילה, ואם כן יש לומר "דון מינה ואוקי באתרה", אבל לגבי המקום, שמפורש בתורה "במקום קדוש", יש ללמוד "דון מינה ומינה".

4. קרן אורה צד,ב; הר המוריה הל' מעשה הקרבנות ת,יד, משך חכמה ויקרא ו,כ, מרומי שדה צז,ב, ועוד.

5. כיוצא בזה כתב רש"י (פסחים מט,א ד"ה ואם לאו) לעניין שריפת פסולי המוקדשין, שהפסוק "בקדש באש תשרף", שבמקורו נאמר על חטאת, מלמד גם על הקדשים הקלים ששרפו במקום בו הם נאכלים. אולם תוס' שם (ד"ה ושורפו) סבורים שבשר קדשים קלים לא נלמד מפסוק זה, ומדאורייתא אין כל הגבלה על מקום שריפתו.

6. ראה דיון על משפט זה במערכה רמד.

7. עזרת כהנים שם לא הזכיר את התוספתא, אך משמע מלשונו שלכתחילה אין

להוציא מהעזרה את כלי שאר קדשי הקדשים, ולא הסביר מדוע.

8. אם כן, גם לא ציין שדווקא במים, ובגמ' צו,ב מבואר שדין זה נוהג אף בקדשים קלים.

9. כך במהדורות המדויקות, על פי כתבי היד (צוינו במהדו' פרנקל ב'שינויי נוסחאות' בסוף הכרך). בדפוסים קודמים הנוסח "שבישל", ולפי זה משמע מסתימתו להיפך, וכן כתב בחזו"א הנ"ל, שמסתימת הרמב"ם משמע שאפילו קדשים קלים טעונים מריקה בעזרה.

10. אם כן, לעניין המשפט במשנה "זה חומר בחטאת" הרמב"ם פירשו על עצם דין השבירה, ולא על דין "מקום קדוש", ראה בפירוש המשנה ובמערכה רמד.

11. על קושי זה עמד ב'אמרות שמואל' מאת הר"ש הכהן רוזובסקי שליט"א, עמ' קיט.

12. ראה גם במערכה רמג, אודות ממצאים התומכים בדעה זו שסיריסי ששימשו לקדשים קלים נשברו בכל ירושלים.

סיכום

שבירת כלי חרס, לדעה שהיא נוהגת אף בקדשים קלים) נעשית בכל ירושלים, וכן מבואר בתוספתא ומשמע ברש"י. יש אומרים שמריקתם ושטיפתם בעזרה דווקא (תפארת ישראל וחזון איש). ויש אומרים לאידך גיסא, שאפילו קדשי קדשים פרט לחטאת ניתן למרק מחוץ לעזרה (עזרת כהנים, ואפשר שזוהי שיטת הרמב"ם).

נחלקו תנאים האם קדשים קלים טעונים מריקה ושטיפה. הרמב"ם פסק שהם טעונים, כסתם משנתנו, למרות שמסתמי משניות אחרות ניתן להסיק אחרת. לגבי מקום המריקה בקדשים קלים מצאנו באחרונים שלוש דעות: דעת רוב האחרונים שמריקתם ושטיפתם (וכן

מערכה רנג. מריקה ושטיפה - כיצד? (צו,ב-צו,א)

בה חולין?¹ על כך מביאה הגמ' כמה תשובות²: בהגעלה רגילה, אם בישל רק בחלק מהכלי – רק אותו חלק טעון הגעלה, ואילו בקדשים מצוה למרק ולשטוף את כל הכלי (אביי)³. הגעלה יכולה להעשות גם בין, ואילו בקדשים דווקא במים, כלשון התורה "ומורק ושוטף במים" (רבא). בקדשים קיימת שטיפה נוספת בצונן, כדלהלן, שאינה נחוצה בהגעלה רגילה (רבה בר עולא)⁴. הצד השווה בתשובות אלה, שבהגעלת כלים רגילה המטרה היא הוצאת האיסור הבלוע בכלי, בכל דרך שהיא, ואילו בקדשים קיימת מצוה מיוחדת של מריקה ושטיפה כ"גזירת הכתוב" ו"מצות מלך" (רש"י ד"ה אלא מקום בישול וד"ה הא ועבודה זרה עו,א ד"ה אלא אמר רבא)⁵.

מריקה - בחמין או בצונן?

שינוי במשנה (צו,ב): "מריקה ושטיפה – בצונן"⁶. ובברייתא בגמרא (צו,א) שינוי: "תנו רבנן: מריקה ושטיפה בצונן, דברי רבי⁷. וחכמים אומרים: מריקה בחמין ושטיפה בצונן". הגמרא (צו,א) מבארת שטעמם של חכמים המצריכים מריקה בחמין הוא, שהם למדים דין זה מדין כלי גויים שבלעו בליעה אסורה, שיש להוציא מהם את הבליעה

נאמר בתורה (ויקרא ו,כא) בפרשת החטאת: "ואם בכלי נחושת בושלה – ומורק ושוטף במים", כלומר, התורה מצוה להסיר את מה שנתבשל בכלי באמצעות מים. יש כמה שאלות הנוגעות לאופן קיום מצוה זו: מהי 'מריקה' ומהי 'שטיפה' ומה ההבדל ביניהן? מה מטרת הפעולה? האם ניקוי חיצוני בלבד של הכלי או הגעלתו לצורך הוצאת מה שנבלע בו? האם פעולות אלה נעשות במים חמים או במים צוננים? מה היחס בין פעולה זו לבין הכשרת כלים מאיסורים שהתבשלו בהם? בעניין זה יש להקדים, שמכיוון שהקדשים שנשארו לאחר זמן אכילתם נעשים "נותר" האסור באכילה – יש צורך, לכאורה, להכשיר את כלי הבישול בקדשים גם אלמלא ציותה התורה במיוחד על מריקה ושטיפה, כדי לאפשר את השימוש בכלים אלו לאחר זמן האכילה.

ההבדל בין מריקה ושטיפה לבין הגעלה

הגמ' (צו,ב) מביאה דרשה הפותרת את התרומה ממריקה ושטיפה, ועל רקע זה דנה בשאלה: מהו המיוחד בקדשים, שבהם הצריכה התורה מריקה ושטיפה? הרי גם בתרומה חובה להכשיר את הקדרה שבישלה בה תרומה לפני שיבשל

מוסד הרב קוק עמ' ססט).

4. הדבר תלוי במחלוקת התנאים להלן: לדעה שהמריקה והשטיפה בצונן – בקדשים הצריכה התורה שתי שטיפות מיוחדות בצונן, ואילו לדעה שהמריקה בחמין – בקדשים יש שטיפה אחת מיוחדת. תוס' (ד"ה לא צריכא) לומדים מכאן שבדרך כלל אין צורך לשטוף בצונן אחרי הגעלה, אולם בתוס' בע"ז (עו,א ד"ה מאן) הביאו פירוש ש"שטיפה יתירתא" היינו שבקדשים יש שתי שטיפות, אפילו לדעת חכמים הסוברים שהמריקה בחמין, ואילו בתרומה ובכל האיסורים יש שטיפה אחת בלבד, וכן פירש הרא"ש בתשובה (כלל יד,א), וכן משמע בראב"ד (הל' תרומות טו,יט ופירושו לספרא צו פרק ז,ז, ועיין זבח תודה כאן).

5. להגדרת "גזירת הכתוב" בשבירת כלי חרס, האם היא מילתא בלא טעמא או הקפדה יתירה על הבלוע בכלי, עיין במערכה רנא.

6. זוהי הגרסה בכתבי היד והדפוסים הישנים, ובחלק מדפוסי המשניות שינוי "מריקה בחמין", כפי שמצוין בשינויי נוסחאות במהדו' עם ע"א פירושים. כגרסה "בצונן" משתמע מהסיפא: "השפוד והאסכלא מגעילן בחמין", וכן מוכח מדברי אביי בעבודה זרה עו,א שדן על משנתנו ואומר: "מי דמי, מריקה ושטיפה בצונן, הגעלה בחמין!" (קרו אורה; אך עיין עזרת כהנים לספרא צו פרק ז,ב). מדברי רבה שם משתמע שמריקה בחמין, כדברי תוס' כאן ד"ה השפוד והריקו' על הרמב"ם להלן, אבל משמע מתוס' שרבה לא גרס כך אלא פירש כך, ואולי פירש ש"בצונן" מוסב רק על שטיפה (ועיין במיוחד לר"ש על הספרא צו פרק ז,ב), ועיין רש"ש.

7. זוהי הגרסה שלפנינו ובכמה ראשונים, אבל הרי"ד בפסקיו גורס כאן: דברי רבי מאיר.

1. לכאורה יכלה הגמ' ליישב, שקיים הבדל עקרוני בין קדשים לתרומה, שבתרומה אין חובה להכשיר את הסיר, אלא רק אם רוצה לבשל בו חולין, ואילו בקדשים הרי זו חובה גם אם אינו רוצה להשתמש בו (ראה לעיל מערכה רנג, שזוהי הדעה המקובלת, ועיין מראה כהן, שהקשה כיצוא בזה). נראה שהגמ' לא מסתפקת בהסבר זה, מכיוון שדרך העולם להכשיר כלי נחושת ולהשתמש בהם שוב, ולפיכך מסתבר שהמיעוט הוא על אופן הכשרם.

2. בכמה ראשונים מבואר שהאמוראים אינם חולקים זה על זה (יראים סי' נב: "וכל האמוראים בזבחים לא פליגי, אלא מר מפרש 'לאותה' הכי ומר מפרש 'לאותה' הכי והכל אמת והלכה"; ראב"ה מסכת פסחים סי' תסד; סמ"ג לאוין עז-עח; רדב"ז הל' תרומות טו,יט, בדעת הרמב"ם שם, שהזכיר את כל החילוקים בסוגיה בין קדשים לתרומה). הרמב"ן (חולין קח,ב) נוקט שהיתר ההגעלה בין בשאר איסורים שנוי במחלוקת, ורבה חולק עליו (לפי הגרסה שלפנינו רבה הוא המתיר זאת, אולם כגרסת הרמב"ן מופיע גם בילקוט שמעוני צו רמז תצ ובדק"ס מצוין שכך הוא בכתבי היד, ושכן היה סדר הדיבורים ברש"י בדפוסים הישנים), והבאה מחלוקת זו ברמ"א או"ח סי' תנב ס"ה. הרי"ד בפסקיו מביא רק את תירוץ רבה בר עולא, ואפשר שלדעתו התירוצים חלוקים והלכה כתירוץ בתרא. ועיין בפמ"ג יו"ד סי' צג משב"ז סק"א, שכתב שהסמ"ק הסתפק האם התירוצים חלוקים, לעניין הדין שבישל במקצת כלי – הבישול מפעפע בכולו (וראה בהערה הבאה).

3. נחלקו ראשונים בדין זה לגבי שאר איסורים: יש שלמדו מכאן שבכל האיסורים די בהגעלת מקום הבישול, כמו בתרומה (ר"ן פסחים לב, ויראים סי' נב), ויש סוברים שזוהי קולא מיוחדת בתרומה ובשר בחלב, שבהם 'היתרא בלע', ואילו בשאר האיסורים צריך להגעיל את כל הכלי (רשב"א משמרת הבית בית ד שער ד, מהדו'